

Методика викладання дистанційного курсу БЖД для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

У статті репрезентовано особливості викладання курсу «Безпека життєдіяльності» для студентів заочної форми навчання та основні відмінності від традиційної системи викладання, а також перший досвід використання інтерактивних форм у процесі викладання курсу «Безпека життєдіяльності» для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу. Запропоновано способи мотивування студентів до вивчення проблем ВІЛ/СНІДу у форматі інтерактивних форм вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності».

Ключові слова: безпека життєдіяльності, дистанційна форма навчання, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, дистанційний курс.

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» («БЖД») є нормативною дисципліною, що включена до навчальних планів підготовки фахівців різних галузей та спеціальностей як дисципліна обов'язкового вибору. Обсяг навчального часу для вивчення цієї дисципліни визначений державними вимогами і не повинен бути меншим за 54 академічні години (1,5 кредити ECTS). Викладачі дисципліни «БЖД», обговорюючи робочий навчальний план, оцінюють обсяг самостійної роботи, її доцільність та ступінь складності матеріалу самостійної роботи, терміни її виконання, форми контролю та самоконтролю. Курс «БЖД» складається з лекційних, практичних та індивідуальних занять, а також самостійної роботи. У зв'язку зі скороченням кількості аудиторних годин певні факультети та спеціальності скоротили кількість аудиторного часу, виключивши практичні заняття та збільшивши кількість самостійної роботи. Така ж ситуація спостерігається і при вивченні цієї дисципліни студентами дистанційної форми навчання на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Основними формами організації самостійної роботи при вивченні дисципліни «БЖД» є читання підручника, нормативних джерел, робота на практичних заняттях та заповнення «Робочого зошита для самостійної роботи студентів» [1]; відповідь на запропоновані запитання; підготовка індивідуальних завдань у вигляді презентацій та рефератів, розв'язання задач і вправ за взірцем, розв'язання ситуативних задач. Розробляючи завдання для самоконтролю, викладачі керуються рівнем знань, який мають отримати студенти з певного розділу програми та ознаками, що відповідають цьому рівню знань.

Під час вивчення курсу «БЖД» студенти дистанційної форми навчання факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу мали змогу самостійно опрацювати лекційний матеріал, який було додатково розширено презентаційними матеріалами до кожної навчальної теми. Це дало змогу покращити рівень засвоєння навчального матеріалу та скласти залікову роботу. У зв'язку з відсутністю можливості виконати практичні завдання, що не були передбачені робочим планом курсу, 51 % студентів склали залік на задовільні оцінки. Слід зазначити, що лише 76 % студентів виконали навчальні завдання, передбачені робочою програмою курсу, та 15 % від загальної кількості студентів склали залік на незадовільну оцінку.

Однак дистанційне навчання студентів за своєю сутністю має потенціал для реалізації індивідуального підходу, який можна було реалізувати лише через участь у форумі. До того ж, форум передбачав участь студентів в обговоренні питання соціальних небезпек, а саме питання можливості повноцінного життя ВІЛ/СНІД-інфікованих людей в українському суспільстві. Близько 80 % студентів дистанційної форми навчання взяли активну участь в обговоренні цього питання. Слід зазначити, що більшість студентів підтримали свої відповіді на форумі розміщенням наочних картинок-плакатиків з питань ВІЛ/СНІДу. Це дає змогу додатково привернути увагу учасників до цього актуального питання сучасності за допомогою методів наочності. Незважаючи на те, що, згідно з даними ВООЗ, Україна належить до країн з низьким рівнем розповсюдженості ВІЛ-інфекції, в Інформаційному бюлетені Українського центру СНІДУ № 36 від 2011 р. стверджується, що «Україна залишається в категорії країн з концентрованою стадією епідемії ВІЛ-інфекції». Згідно з даними на 2010 р., в Україні зареєстровано 181 609 випадків ВІЛ-інфекції, у 2011 р. зареєстровано 6514 ВІЛ-інфікованих жінок віком 15–49 років та 4049 дітей, народжених ВІЛ-інфікованими матерями, у 2012 р. зареєстровано 17132 нові випадки ВІЛ-інфекції, зокрема 3 344 – у дітей віком до 14 років. У зв'язку з вищезазначеним вважаємо доцільним привертати увагу молоді до цього актуального питання на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Аналіз навчальних матеріалів, призначених для дистанційного навчання, а також структур дистанційних курсів за даними літературних досліджень [2–4] засвідчив, що в них недостатньо уваги приділяється засобам, які б відповідали індивідуальним пізнавальним інтересам і потребам студентів, забезпечували отримання власного навчального продукту, а також допомагали у здійсненні управління навчально-пізнавальною діяльністю. Відзначимо, що реалізація індивідуального підходу за умов дистанційного навчання потребує проведення різних досліджень для вивчення індивідуальних особливостей тих, хто навчається, а потім –

побудови моделі, на основі якої розробляються відповідні засоби. У нашому дослідженні ми розглядаємо питання реалізації індивідуального підходу через навчально-пізнавальні завдання для забезпечення поступового переходу студента від репродуктивної діяльності – до творчої, від управління – до самоуправління.

Проблеми індивідуального підходу в умовах дистанційного навчання торкаються як вітчизняні, так і російські науковці в різних працях. Автори статті [5, 6] констатують, що існує проблема забезпечення індивідуалізованого навчання в умовах освіти дистанційної. У науковій праці Н. В. Мараховської зазначається, що в наявних навчальних матеріалах (комп'ютерні навчальні програми, електронні підручники) для тих, хто навчається дистанційно, недостатньо реалізується особистісно-діяльнісний підхід [7]. На основі аналізу накопиченого досвіду вищих навчальних закладів Г. О. Шабанов робить висновки, що єдиний для всіх контент дистанційної освіти не дозволяє студентам вибирати зміст дисциплін, що відповідає їхнім індивідуальним пізнавальним інтересам [8]. Незважаючи на наявність окремих різнопланових досліджень, залишається актуальним питання розробки індивідуальних засобів управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів в умовах дистанційного навчання.

Саме індивідуальний підхід передбачає можливість створення умов для саморозвитку і самореалізації студента, виявлення та формування його особистісних якостей, вибору «траєкторії навчання» [9]. Щоб забезпечити студентам дистанційної форми навчання такі умови, за яких кожен з них матиме можливість спробувати себе в якості дослідника, створити власний навчальний продукт, не обмежуючись лише репродуктивною діяльністю, запроваджуємо до розгляду індивідуальний робочий зошит з навчально-пізнавальними завданнями. На робочий зошит покладено дві основні функції: розвивальну та управлінську. Розвивальна функція робочого зошита полягає в можливості цілеспрямованого формування самостійності як особистісної якості, а також у забезпеченні розвитку творчих якостей, суб'єктності.

Управлінська функція робочого зошита реалізується через створення для студента умов самостійно робити свідомий вибір відповідно до пізнавальних інтересів, планувати навчальну діяльність, оцінювати власні результати, виробляти індивідуальні засоби управління.

Студент за допомогою робочого зошита має можливість вибрати власну траєкторію навчання. У зошиті надається перелік як обов'язкових завдань, так і альтернативних, щоб стимулювати студентів до самостійного вибору та творчості. На вибір пропонуються завдання різних рівнів: репродуктивні, евристичні, творчі. Студент має зробити вибір між запропонованими, причому існує обов'язковість вибору. Використання альтер-

нативних завдань має активізувати студента, оскільки при виборі він має зважити усі плюси та мінуси різних варіантів, аналізуючи умови завдань та оцінюючи свої можливості. При виборі завдань він орієнтується на свої інтереси, що підвищує мотивацію виконання завдання. Зазначимо, що базовий навчальний матеріал пропонується в обов'язкових завданнях, це виключає можливість неповного засвоєння навчальної програми [10]. Крім цього, після завершення роботи над розділом для узагальнення тематичного блоку студентам пропонується доповнити опорну схему, яку потрібно буде надіслати викладачу.

Зазначимо, що студентам надаються однакові матеріали дистанційного курсу: бібліотека лекційних матеріалів, розрахункові задачі, тестові завдання, робочий зошит. У робочому зошиті на початку заняття вказується орієнтовний час, необхідний для опрацювання теоретичної частини, а до обов'язкових завдань включено завдання проходження тестів та розрахункових задач.

За вказаним викладачем графіком студенти надсилають короткі звіти за наданою формою, а вже потім передбачаються індивідуальні on-line-консультації. Паперову версію робочого зошита студенти надають для перевірки викладачу під час очних консультацій у період заліково-екзаменаційної сесії. У підготовці до сесії робочий зошит слугує студентам доречним та корисним засобом, у якому зібрані всі необхідні навчальні матеріали, створені власними пізнавальними зусиллями. Зазначимо також і той факт, що однією з умов допуску до заліково-екзаменаційної сесії за навчальною дисципліною є певна кількість балів, набрана за виконання в робочому зошиті завдань, включаючи й альтернативні.

Індивідуальний робочий зошит як елемент навчально-методичного комплексу дистанційного курсу, що містить однаковий для всіх контент, завдяки запропонованій структурі, а також альтернативним завданням на вибір забезпечує студенту не лише умови для управління навчально-пізнавальною діяльністю через елементи планування часу, а й можливість самостійно обирати навчальні завдання за інтересами, спробувати себе в якості дослідника, виконуючи творчі завдання. Зошит створює умови, за яких студент має активно включитися до пізнавальної діяльності, вчитися аналізувати опрацьований матеріал, формулювати питання, робити висновки та узагальнення, складати алгоритми дій, тобто проявляти самостійність і розвивати індивідуальний потенціал майбутнього фахівця.

Паперова версія робочого зошита дозволяє робити необхідні записи та нотатки при роботі з дистанційним курсом, а при підготовці до заліково-екзаменаційної сесії, за відгуками студентів очної форми навчання, – це корисний інструмент вивчення навчального матеріалу. У подальшому планується розробити повний комплект аркушів робочого зошита для дистанційного курсу «БЖД» з проведенням апробації для

студентів дистанційної форми навчання факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу.

Література

1. Робочий зошит із дисципліни «Безпека життєдіяльності» / [укл. : О. О. Коновалова, Н. В. Самойлова, А. М. Тимченко, Г. М. Тимченко]. – 2-е вид., доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 71 с.

2. Лаврик Т. В. Індивідуальний робочий зошит як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів дистанційного навчання / Т. В. Лаврик // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 7 (242). – Ч. I. – 2012. – С. 93–99.

3. Смирнов В. А. Организация процесса индивидуализированного обучения на базе адаптивной системы дистанционного обучения / В. А. Смирнов, А. М. Фоонов // Матеріали III Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. – Донецьк : ДонНТУ, 2011.

4. Шабанов Г. А. Педагогическое сопровождение дистанционного образования студентов вузов / Г. А. Шабанов // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 8. – С. 6–13.

5. Кульшова Г. М. Условия реализации индивидуальной образовательной траектории ученика в дистанционном обучении // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007. – 22 февраля [Электронный ресурс] / Г. М. Кульшова. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0222-7.htm>.

6. Околелов О. П. Дистанционное обучение : сущность, дидактические особенности, технологии / О. П. Околелов // Открытое образование. – 1999. – № 3. – С. 33–37.

7. Мараховская Н. В. Проблемы дистанционного обучения : аспект психолого-познавательных барьеров : монография / Н. В. Мараховская, А. И. Пилипенко. – Брянск : Изд-во БГТУ, 2001. – 126 с.

8. Найденова Н. Ю. Методы повышения эффективности управления познавательной деятельностью учащихся в условиях дистанционного обучения : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. Ю. Найденова. – Ставрополь, 2005. – 24 с.

9. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Э. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 192 с.

10. Тимченко Г. М. Досвід використання робочих зошитів з БЖД / Г. М. Тимченко, А. М. Тимченко // Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Безпека людини в сучасних умовах» (5-6 грудня 2013 р. НТУ «ХП»). – С. 57–58.